

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ІДЕНТИФІКАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Економічний розвиток держави, її конкурентоспроможність та рівень економічної безпеки значною мірою залежать від ефективності функціонування стратегічних підприємств. Вивчення та систематизація науково-методичних та нормативно-правових підходів до визначення поняття «стратегічні підприємства» дає підстави стверджувати про відсутність єдиного його тлумачення. З огляду на це, актуальним та важливим є дослідження зарубіжного досвіду ідентифікації стратегічних підприємств, результати якого можна використати при формулюванні вітчизняного визначення. Варто зазначити, що стратегічні підприємства здебільшого поширені у постсоціалістичних країнах, тоді як у розвинутих державах застосовують термін «стратегічні (базові) галузі економіки». Таку різницю можна пояснити тим, що у розвинутих країнах державні органи влади здійснюють управління галуззю або видом економічної діяльності, а не конкретним підприємством. Тому, в першу чергу, варто розглянути досвід Російської Федерації (далі – РФ) у визначенні поняття «стратегічні підприємства».

Як з'ясовано, в РФ відсутнє теж відсутнє чітке визначення поняття «стратегічні підприємства». За дослідженнями О. Ю. Рудченка, нині в Росії існує декілька переліків стратегічно важливих підприємств – за деякими даними, їхнє число доходить до шести [1, с. 166].

Так, трактування поняття «стратегічні підприємства» міститься в декількох нормативно-правових актах, зокрема в ст. 6 Закону РФ «Про приватизацію державного і муніципального майна» від 21.12.2001 № 178-ФЗ [2], згідно якої виділено дві групи стратегічних підприємств: 1) державні унітарні підприємства, що виготовляють стратегічну продукцію; 2) акціонерні товариства (далі – АТ) з державною часткою, що перебувають в управлінні РФ для забезпечення стратегічних інтересів держави. За такою класифікацією Указом Президента РФ від 4.08.2004 № 1009 затверджено перелік стратегічних підприємств і АТ. На момент його затвердження налічувалося 514 державних унітарних підприємств та 549 АТ. Станом на 02.02.2013 їхню кількість було суттєво скорочено – до 140 унітарних підприємств та 59 АТ [3]. Але значну частину АТ реорганізовано у корпорації, концерни, інші об'єднання, що частково пояснює зменшення їх кількості.

Подібний підхід до визначення стратегічних підприємств міститься і у Законі РФ «Про неспроможність (банкрутство)» від 26.10.2002 № 127-ФЗ [4, ст. 190], однак виділено ще організації оборонно-промислового комплексу, що виконують державні оборонні замовлення. У ст. 6 Закону РФ від 29.04.2008 № 57-ФЗ «Про порядок здійснення іноземних інвестицій у господарські товариства, що мають стратегічне значення для забезпечення оборони країни та безпеки держави» [5] визначено 42 види діяльності, що мають стратегічне значення для забезпечення оборони країни і безпеки держави. Повний виклад визначень стратегічних підприємств подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення стратегічних підприємств в законодавстві Російської Федерації

Нормативно-правовий акт	Визначення стратегічних підприємств
Закон РФ «Про приватизацію державного і муніципального майна» від 21.12.2001 № 178-ФЗ (ст. 6); Указ Президента РФ «Про затвердження переліку стратегічних підприємств та стратегічних акціонерних товариств» від 4.08.2004 № 1009	1) федеральні державні унітарні підприємства, що здійснюють виробництво продукції (робіт, послуг), що має стратегічне значення для забезпечення обороноздатності і безпеки держави, захисту моральності, здоров'я, прав і законних інтересів громадян РФ; 2) відкриті АТ, акції яких знаходяться у федеральній власності і участь РФ в управлінні якими забезпечує стратегічні інтереси держави, обороноздатність і безпеку держави, захист моральності, здоров'я, прав і законних інтересів громадян РФ
Закон РФ «Про неспроможність	1) федеральні державні унітарні підприємства і відкриті АТ, акції яких знаходяться у федеральній власності і які здійснюють виробництво

(банкрутство)» від 26.10.2002 №127-ФЗ (ст. 190)	продукції, що має стратегічне значення для забезпечення обороноздатності і безпеки держави, захисту моральності, здоров'я, прав і законних інтересів громадян РФ; 2) організації оборонно-промислового комплексу – виробничі, науково-виробничі, науково-дослідні, проектно-конструкторські, випробувальні й інші організації, що здійснюють роботи по забезпеченню виконання державного оборонного замовлення
Закон РФ від 29.04.2008 № 57-ФЗ «Про порядок здійснення іноземних інвестицій у господарські товариства, що мають стратегічне значення для забезпечення оборони країни та безпеки держави»	Визначено 42 види діяльності, що мають стратегічне значення для забезпечення оборони і безпеки держави: - використання ядерних матеріалів та радіоактивних речовин; - видобуток корисних копалин з надр федерального значення; - розробка, виробництво, ремонт, випробовування: озброєння і військової техніки, авіаційної техніки; утилізація озброєння; - торгівля озброєнням і військовою технікою; - космічна діяльність; - теле- і радіомовлення (для половини і більше населення РФ); - послуги зв'язку (в межах РФ); - поліграфічна діяльність (не менше 200 млн. аркушів в міс.) - періодичні видання (наклад не менше 1 млн. екземплярів)
Міністерство економічного розвитку РФ	1) природні монополії; 2) організації, які є монополістами у виробництві продукції оборонного призначення, що має стратегічний характер; 3) організації, техногенні або екологічні катастрофи, які можуть спричинити загибель людей; 4) організації по виробництву спеціальних ядерних і радіоактивних матеріалів, ядерної зброї, а також ті, що здійснюють науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи в зазначених галузях.

Джерело: розроблено автором на основі [1, с. 166; 2, ст. 6; 3; 4, ст. 190; 5, ст. 6]

Отже, у законодавстві РФ є різні трактування поняття «стратегічні підприємства», однак спільним є те, що стратегічно важливими вважаються підприємства, які виробляють стратегічну продукцію та перебувають у власності держави. Найбільш відомі стратегічні підприємства Росії такі: «Газпром», «Єдина енергетична система Росії», Російська залізниця, Аерофлот, аеропорт Шереметьєво, «Зарубежнефть», «Транснефть», «АЛРОСА», Первий канал, Кіноконцерн «Мосфільм», «Оборонпромкомплекс», «Росхимзащита», об'єднані суднобудівна, авіабудівна корпорації, зернова компанія тощо[3]. Тобто, в Росії до стратегічних підприємств відносяться найважливіші підприємства, які, окрім забезпечення безпеки та підтримання економіки держави, дозволяють їй здійснювати політичний тиск на інші країни світу. Тому не зрозумілим для нас є ставлення українського уряду до вітчизняних стратегічних підприємств, в планах якого є їх поступова приватизація, а не збереження у державній власності.

1. Рудченко О.Ю. Стратегічно важливі підприємства та напрямки їх державного регулювання / О. Ю. Рудченко, С. Ю. Ледомська, Л. І. Антошкіна // Державне регулювання економіки: методологія, напрями, тенденції, проблеми: монографія / за ред. М. М. Якубовського. – К. : НДЕІ Мін-ва ек-ки У-ни, 2005. – С. 164- 172; 2. Про приватизацію государственного и муниципального имущества: Закон РФ от 21.12.2001 № 178-ФЗ. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.flexa.ru/law/zak/zak053-1.shtml>; 3. Про утверждение перечня стратегических предприятий и стратегических акционерных обществ: Указ Президента РФ от 4.08.2004 № 1009. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.referent.ru/1/179058>; 4. Федеральный Закон о несостоятельности (банкротстве) от 26.10.2002 № 127. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.referent.ru/1/67548?l2703#l2703>; 5. О порядке осуществления иностранных инвестиций в хозяйственные общества, имеющие стратегическое значение для обеспечения обороны страны и безопасности государства : Закон РФ від 29.04.2008 № 57-ФЗ. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2008/05/07/investicii-fz-dok.html>.